

DOLORETAS.

COSTUMS DE BARCELONA.

¡Ay de tú quan l' amor arrela bé y, sobre
tot quan arrela en un cor verge encare!.....
NARCIS OLLER.—(*Tres mesos de mon*).

III.

Donya Pepeta veyá un núvol negre en l' actitud de son fill envers la cusidora, y de totes maneres volia conjurar-lo. No era pas que l' Enrich s' hagués accentuat d' una manera precisa, pero ella tenia por y devia evitarse un disbarat que pogués succehir. Li semblava á la bona senyora que 'l seu fill se dirigia á la Doloretas potser ab miras un xich interesadas—qui sab si ho feya sens adornarse'n—pero lo cert y efectiu era que passava llargas estonas en la saleta de cusir, cosa que no havia fet fins alashoras, y que si be la conversa era del tot indiferenta; ella notava una certa fruició per part del Enrich en dirigir-se á la cusidora, encar que li parlés de cosas completament agcnas á ella. Per altre part, tampoch se li havia escapat que per molt que semblés dit sens intenció, y no-

mes pera ferho com sol lo jovent, havia sentit no una vegada, sino moltes, com lo seu fill deya finuras y galanterias á la Doloretas, que per mes que fossen ditas ab aquella naturalitat y abandono que las deixan anar las personas avesadas al bon tracte com á moneda corrent é indispensable en la vida de saló, indican sempre qu' havia notat en la noya gracias que tenia ó que li feya neixe l' imaginació del Enrich, eczeegerant qualitats que posava de relleu, per mes que no meresquessen sortir de ratlla. Tot aixó li havia semblat veure á la suceptible senyora, potser anant mes enllá de lo que real y positivament hi havia; com també havia cregut notar—aquí estava segurament mes justa—un marcat interés de la cusidora envers son fill. Y era veritat que quan ell enrahonava's veya clarament l'atenció ab qu' era escoltat per la Doloretas, quals ulls, per mes que 'ls ne volgués treure tornavan sempre á mirarlo, si be es cert ab tota la discreció possible á que donava lloch lo domini que tenia la noya sobre son esperit, aixis com si's tenia una disputa ó sensillament una conversa sobre qualsevulga assumpto, encar que fos de poca importancia, sempre 'l parer de la Doloretas s' adheria al del Enrich, fos lo que fos lo qu' ell havia pres en defensa. Naturalment en aquellas altres conversas generals en que á pesar de serho sempre 's dirigeix á un la paraula ab predilecció, sens dupte, al á qui tenim mes afinitat ó simpatia, la Doloretas escometia sempre al jove, que moltes vegadas se l' escoltava distret per qualsevulga motiu pueril y sens importancia; mes quan aixó succehia y se'n adonava ella, s'enllanguia tot seguit rapidament sa paraula escursant lo discurs, pera mes aviat entrar en un silenci en que s'enfonzava melancólica y divagativa. En aquellas horas en que 'l jove solia arribar—avans de dinar per exemple—estava distreta en son treball, dirigint miradas curtas á la porta, y quan se feya bastant tart y ell no arribava, tots sos moments tenian un no sé qué de metalich, de nerviós, pero tant sumament imperceptible que segurament ni ella se'n adonava, ni 'ls altres hi buscavan causa; de modo qu' es

molt possible qu' encar que donya Pepeta hagués vist ó cregut veure alguna cosa, no s' havia adonat de tot lo que real y certament hi havia, sino que la seva suceptivilitat, moguda tant per l' amor á son fill com per lo qu' ella creya de bona fe conveniencias socials y eczigencias de la seva posició, las hi feya endevinar, decidintla per fi á parlarne á son marit, pera trobar un medi que de cop y radicalment deixés ben desllindada la posició de cada un y acabés ab aquellas actituts indefinidas que la feyan estar sempre ab sobresalt.

Lo bo de don Anton, apreciable persona que may havia sapigut fer res mes qu' agavellar diners produhits per negocis en los que s' havia ficat porque si, no trobá millor desenllas que casar al noy; y en bona ocasió que li venia, ja que li semblava del tot apropósit la filla del seu amich Campbas qu' acabava d' arribar d' América farsit de pesos, y desitjós de donar estat á la seva Filomena que no ho desitjava menos. No era la Filomena una bellesa de primer ordre ni un talent privilegiat, pero tindria molt bon dot y filla única, quan faltés son pare, ¡no te 'n dich res!

Per aixó era que 's trobavan una tarde pare y fill en lo *soi disant* despaig del primer, luxosíssima saleta emperada de color fosch ab llistons platejats, y sentats á banda y banda d' una taula-ministre d' ébano, complertament embeguts en una interessantíssima conversa. Don Anton era qui tenia la paraula, mentres se 'l escoltava relligiosament lo seu fill fent rutllar agafat pel pom lo tap del tinter de crestall tallat que reflectava los raigs del sol, descomponentlos en los colors del Arch de Sant Martí, mentres descuydat deixava cremar entre sos dits lo cigarro, qual fum s' enlayrava en capritxosas ondulacions que's feyan mes blavosas al atravesar la ratlla de sol qu' entrava pel balcó del jardí com una glopada de llum forta, vibranta y clara, y qu' omplia tota la saleta de vida y lluhentors que vellugavan en los vernissats y daurats dels mobles, ab reflexos que 's combinavan desde'l groch-roig, fins al blanch-groch.

—No 't cregas qu' aixó siga posarte una pistola al pit, no; de cap manera: jo vuy ton bé, y per aixó 't dich lo que 'm sembla que t' ha de convenir. Si ella fos tant desayrada, jo tampoch t' ho aconsellaria, pero desenganyat; diners son diners, y en aquest mon trunfa qui 'n té y no mes qui 'n té..... ja á sabé que jo també 't puch donar un altre dia alguna cosa si te 'm portas bé; pero d' aixó may n' hi ha prou, y si tú sostens la casa just es qu' ella 's pague 'ls capritxós y las modas..... oh, y avuy dia que ja 't dich qu' aixó s' ha posat d' un modo que fa tremolar de pensarhi. Costa mes ara un sombrero qu'avans tót un vestit... Per altre part, la vida del jovent cansa y dissipa; es bona pera uns quans anys, pero despres un se troba malmes y vell avans d' hora, si l' ha feta durar massa, quan al revés; lo casarse dona cert aplom á la persona y fa que 'ls demes li tingan un cert respecte que may se pot fer tenir un solter.

Lo pobre don Anton suava sang y aygua, cercant rahons pera convense á son fill que seguia impertérrit rutllant lo tap del tinter y escoltant atentament, mes sens tornar cap resposta, al seu pare.

—Despres un ja va tenint anys, y la mort y la vida Deu la té. May per may qu' un tingués una desgracia, val mes qu' estigueu acomodats que sembla qu' un se 'n va mes tranquil..... Be; qu' hi dius; que no t' agrada?... Parla, home; parla.

—Ja ho veurá; vosté 'm fa proposicions d' cosas ab las que fins ara no havia pensat. Qué vol que li diga?

—Lo que 't sembli..... tú ja tens edat pera pensar tot sol.

—Es clar; interrompé 'l fill arronsant las espatllas y ab sa natural apatía.

—Y determinar lo que 't convinga. Al arribar á certa edat l' home deu casarse, constituhir familia propia.....

—Si senyor, es vritat; també trobo 'l mateix, qu' es temps de pensar sériament, de reflexionar.....

—Es cert que 'l matrimoni te 'ls seus inconvenients;

afegí don Anton cercant ell mateix objeccions; pero.....

—Prou que 'n té: avans de ferho es precis pensar'shi molt; objectá l' Enrich pera dir alguna cosa.....

La conversa aná seguint per aquest terreny, fentse interminable. Presentava don Anton punts qu' ell mateix se discutia, mentres que l' Enrich los apoyava distretament, assessorantlos sempre, com si las ideyas del seu pare repercutintli en lo cervell, haguessen produhit un eco que se li escapés per la boca. Despres de moltes anadas y vingudas pel bon senyor que no sabia com sortirse de la conversa per allá ahont ell volia, apesar de lo molt que se li prestava l' apatía del seu fill, fatigat de cos y d' enteniment, s' aixecá d' aquella cadira—pera ell de torment—sense haver pogut arrebossar en cap de las maneras una resposta definitiva al Enrich, de manera qu' al anar cap al seu cuarto, ahont l' esperava donya Pepeta pera saber lo resultat de la conversa, enrahonava tot sol, com defensantse de no haverho pogut fer millor, y preparantse á la embestida qu' havia de donarli sa muller; mentres l' Enrich, qu' apesar de no haver dit ni si, ni no, s' havia convensut de la conveniencia del seu casament en virtut de las rahons esposadas per son pare, pensava ja no ab lo casament, sino ab las personas que serian convidadas á la festa, ab lo ball qu' hi hauria, y fins si tindria de portar corbatí blanch ó negre.

Y mentrestant la situació de la Doloretas se feya insostenible. En Pepet se 'n havia enamorat, pero ab aquell enamorament dels primers anys qu' un no s' atreveix á dir si es ridícol ó beatífich; perseguintla continuament ab sos oferiments y obsequis, apocats, modestos y continuats, pero impertinents y empalagosos. No la veyá una sola vegada que no li manifestés d' una manera ó d' una altre lo que per ella sentia, pero sempre ab reticencias é indirectas infantils y rebuscadas, molt mes difícils d' eludir que las explicacions francas y esplicitas, contra las que queda 'l recurs d' una negativa enérgica, encar que devegadas no atesa, com en lo cas present, en que despres d'

aquella entrevista al peu de la finestra de casa la senyora Paula, y quan semblava qu' en Pepet deuria haver quedat satisfet ab las manifestacions de la Doloretas, fou pel contrari desde llavors quan se presentá mes insistent contra la pobre noya.

Efectivament; romput lo glas á las declaracions, traspasat lo límit del amorós respecte que 'l detenia, la Doloretas tingué d' escoltar cada vegada que 'l veyá, una nova forma somicayre del amor del fadrí argenter. Tant aviat era que 's moria, com que no podia viure, sempre terrorífich, tetrich ó ploraner. Anavan en doyna gran quantitat de sospirs y gemechs, intercalats d' ingrata y cruel, com si ell no fos molt mes cruel obligantla á escoltar las queixas de sa passió romántica, y mes ingrát no havent volgut seguir los consells de la noya que li deya la deixés en pau, porque no treuria res de la seva persistencia.

Mentres en Pepet no li havia explicat l' estat de son cor d' una manera tant clara, era per la Doloretas un bon amich; havian jugat de noys-criats junts-vehinas las mares d' una mateixa escaleta, pero després d' havérseli declarat lo trobaba insoportable. Per ella era en Pepet aquell mateix noy de quan anava á estudi ó era tot just aprenent, al qui havia amagat tantas entremaliaduras evitantli renys ó altres disgustos de major quantia, pero desde 'l moment en que metamorfoseat en home s' arrambá al costat seu ab pretensions amorosas se li havia fet desagradable y enujós; porque perduda la confiança y no poguentlo per tant tractar com á un noy ó un germá aixís com ho havia fet fins alashoras, se desfé l' amistat, sentli repulsivas unas pretencions al seu cor que no podian satisferla en cap de las maneras.

Y no era estrany: la Doloretas era ja una dona; una dona complerta ab tot son sequit d' ilusions ja formadas y de desitjos, purs si, pero precisos, qu' aspiravan á un fí determinat, envolcallats potser en lo vel de l' ignosencia, pero vel com tots transparent que si no li ensenyava la veritat clara y contundenta, li deixava endevinar per las

sinon y sbiv era comu sup, jopel n' aberat n'

revelacions d' aquella suspicacia instinctiva que tant aviat se desenrotlla en la dona; mentres qu' en Pepet estava en aquella edat tant difícil en la vida del home, quan encar no s' ho és del tot, pero qu' apesar d' aixó ja se senten las primeras flamaradas d' aquell foch qu' encén en nosaltres la juventut, y que sols apaga lo feixuch y aclaparador pes dels anys, si es que s' arriba á apagar may.

Las aspiracions de la Doloretas s' havian ficsat ja d' una manera determinada. Conegué al Enrich, y havian vibrat armónicas, claras y dolsas pero imperiosas. Filla d' una altre classe en que l' educació ha d' esse per necessitat mes descuidada, pero delicada per naturalesa, al veure aquell home galant, insinuant y deferent per costum, per hábit de tracte, encar que no per delicadesa de miras ni per elevació d' esprit; ella, que no podia coneixe qu' aquell fals vernis fos una escortxa que amagava una ánima vulgar y baixa, 's deixá anar descuidada y somiadora en brazos d' una passió que notrida dins seu mateix l' arborava. L' Enrich estimat per ella, no era pas l' Enrich Arbós; n' era un altre qu' ella 's bastia, pero que prenia forma tangible en lo fill de donya Pepeta. Sens dupte qu' ab un tracte intim y continuat, s' hauria adonat de l' equivocació, pagant á son coneixement una cayguda tremenda pero saludable que l' hauria curada, pero aixó era un imposible per molts rahons, no sent una de las menors, despres del allunyament natural á que sa respectiva posició 'ls desterrava, que 'l jove no havia pensat ni per un sol moment en acostarse á la cusidora de casa seva, no cercant per tant ocasions de veurela. Ja avans ho haviam dit; li enrahonava perquè la seva conversa era agradable, li deya galanterias porque la trobava maca; pero ni passava d' aquí, ni havia sospitat may en son curt enteniment, haver fet en lo cor de la Doloretas cap mena de impresió.

L' amor de 'n Pepet aná creixent molt mes cada dia, topant ab la fredor y 'l desdeny de la persona que l' inspirava, produhintli un genit desigual y malhumorat.

La mare de 'n Pepet, que també era viuda y no tenia

altre fill varó qu' ell, del qui esperava molt per sa vellesa, fundada en las bonas qualitats del noy; no cal dir lo carinyós deliri que li portava. Prompte se adoná dels seus neguits, y volgué saberne la causa. Ell prou al principi tractá d' amagarli l' estat del seu cor, temerós d' una repulsa, apesar de que coneixia lo simpática qu' era la Doloretas á sa mare; pero á la fi no 's pogué escapar de dirli, prenentho la pobre dona per un cantó ben diferent del qu' ell s' havia afigurat. La mare pensá que 'l seu fill també tenia alguna coseta, qu' era un bon noy, y no mal partit pera una minyona del seu bras, y que si be per la seva edat no era encar convenient casarlos, per la mateixa rahó podia la cosa tenir allargos—per molt que 's comensés tot desseguida—y 's resolgué á parlarne á la senyora Paula qu' aceptá la proposició tot just apuntada—havia sigut sempre son somni daurat—naixent d' aquí, una altre mena de torment per la pobre Doloretas que desde alashoras endevant ni al costat de la seva mare pogué estar tranquila.

No hi havia cap hora del dia en que 's vegessen mare y filla, qu' aquella d' una manera ó d' una altre no fes recaure la conversa cap aquell tema, apretant á la Doloretas per tots cantons. Ja, tant amorosa com sabia, li feya veure las ventatges d' aquella unió, ponderant las qualitats del pretendent qu' eran á sos ulls inmillorables en tots conceptes, com rondinayre é iracible, volia imposar sa voluntat á la noya per medis violents y á la forsa. Parlava tot sovint del genit quiet del minyó, apropósit pera esse pastat per una dona que 's sapigués entendre que 'n faria d' ell lo que voldria, ó feya relluhir sas inapreciables dots de treballador y honrat, pintant ab los colors mes vius que li presentava s' imaginació obtussa y un si es no es curta de rahons, lo benestar que podia esperarse d' un pervenir previngut per ella y la mare de 'n Pepet, que deixarian sas economias en mans del jove matrimoni, perque fes prosperar lo capitalet—intervingut naturalment per ella—en un obrador que 'ls hi plantarian; y que pin-

tava de primer petit, sostingut fins ab un xiquet de pena, pero qu' esplayava despres, fentlo creixe y aumentar á mida de son gust, fins á colocarlo entre 'ls primers del seu ram en Barcelona; pero gayre bé acabava sempre—veyent lo que ella judicava tussoderia en la xicota—pera enfadar-se y cridar tirant en nom de Deu las bonas rahons, y llavors aprofitantse de qualsevulga circumstancia, comensavan los renys, rebombori y parauladas, que generalment finalisavan per un desfet de plors en la Doloretas.

En tals ocasions la pobre noya apesar de son génit dols y sumis, era—segons lo dir de sa mare—una filla dolenta y capritxosa que tractava de matarla aviat, pera treures' del demunt la càrrega d' una dona malalta y envellida, sens ferse càrrech de que sos mals y afanys eran fills del molt amor que li havia tingut, y del exessiu treball que pera ella, y sols pera ella havia fet, pagantli la filla ingrata desoient lo mellor consell que li havia donat sa boca pera mirar á son be y felicitat; y exaltantse tant com adelantava sa peroració, l' acabava sempre prometentli que lo qu' es ab en Pepet s' hi casaria de grat ó á la forsa; qu' ella s' ho havia posat al cap y que sortiria ab la seva, encar que l' hagués de portar á l' iglesia arrossegada dels cabells.

Aquestas escenas passavan cada dia, de manera que no solsament no tenia la pobre noya persona ab quí espiayarse, pero ni menos lloch segur ahont pogués plorar á son gust. Naturalment cada dia anava concentrant mes y mes sos sentiments dintre d' ella, y com qu' unicament li eran agradables los d' aquell amor, que ella s' havia bastit á son pler, s' hi gronxava abandonants'hi, fins al punt de no tenirne d' altres.

IV.

Lo casament del Enrich ab la Filomena Campbas era ja gayre be un fet consumat, del que la Doloretas se 'n havia adonat tart per conversas tingudas al devant seu,

pero del que ningú n' hi havia parlat directament. Quan se comensá á tractar, no anava á cusir á casa la família Arbós, y despres quan hi torná, á pesar de la premura que s'hi duya, podriam dir qu'estava en incubació, de manera que no ho entengué fins y á tant qu' arribá l' época d' efectuar-se. La *casualitat* conduhida per má de donya Pepeta, feu que mentres tant no 's vegessen la cusidora y l' Enrich.

Aixis havia arribat lo dia avans de la festa. La Doloretas cusia en saleta de sempre donant los últims punts al vestit qu' havia de dur l' Elvira en la reunió que seguiria á la cerimonia, quan entrá en la saleta l' Enrich, en ocasió qu' ella hi era sola. Al veure'l, la seva cara entristada quedá mes blanca que la cera. Era cap al tart y aquella mitja llum qu' ho enfosqueix tot entrava macilenta pel balcó banyant los objectes ab un tó trist.

Son unich pensament era aquell matrimoni, arrebasantli la munió d' ilusions falagueras que li havian fet veure la vida fins allavors per un cantó rioler, y que xafava ab la llosa del vuyt, lo castell de cartas qu' aixecá fantasiant ignocentment, en alas de s' imaginació casta y somiadora. L' entrada del Enrich feu mes amarch y punxós ab sa presencia 'l doll de reflexions desconsoladoras qu' atropelladament acudian á son cervell y qu' havian entrat en la regió de son pensament desde que sabia 'l fatal aconteixement, com entra la claror en la cambra cuidadosament tancada, al obrir de bat á bat los finestrons, devant d' un sol espléndit y abundant de llum.

Lo jove Arbós sens dir res aná á sentarse en lo tamboret del piano. Sos dits caigueren demunt del teclat del que se 'n escapá una ratjada de notas bojas, estridents, inarmónicas y claras; despres aixecá la ma esquerra descansanhi 'l cap, mentres al l' altre s' escorria cap á la dreta entretenintse en fer gemegar al piano un devassell d' escalas vibrantas, vidriosas, y finas que s' anaren apagant dolsament.

La Doloretas cusia ab rapidés febrosa, acotant lo cap,

y com si tingues los cint sentits en lo farvalá qu' enganxava.

De prompte y com obeint á un mohiment nerviós, la má esquerra del Enrich caygué pesanta al demunt del piano que deixá anar un gemech suprem, enrogallat y fondo.

—Ay! feu mitj xisclant la Doloretas y aixecant de la feyna sos ulls esparverats, mentres un tremolor s' ampará de sa persona.

—Que li he espantada? digué l' Enrich girantse indeferent, tot just fent acció d' aixecarse.

—No, no; no es res; respongué un xich reposada y tornant á son treball; estava distreta.

Nou silenci: solsament se sentia lo *tach, tach*, de l' agulla al traspasar la seda.

Una altre ratxada de notas, tant aviat fortas, rápidas y soltas; com débils, dolsas y lligadas eixí del piano naturalment y sens obeir á cap lley d' armonia, perdentse sa remor com l' alenada d' un respir nerviós.

—Ja ho veu; afegí despres de bastanta estona d' haberse deixat de tocar l' Enrich y tot anant cap á la Doloretas; demá es lo dia; y arronsá las espatllas ab un cert mohiment d' indiferentisme. La mamá...

Ella aixecá 'l cap y mitj obrí la boca com si hagués d' anar á dir alguna cosa, pero torná á baixarlo sens dir una paraula.

—La mamá; res, ximplerias, tenia por de que 'm casés ab vosté.

Com tocada per una forsa eléctrica s' aixecá, sos ulls dilatats miraren al jove com si haguessen de vibrar llams sas ninetas, y 's torná verda.

—Vosté... digué ab veu ronca, mes sos ulls se tancaren, y plegantse caygué á la cadira ab lo cap al demunt de l' espatlla, mitj vinclada com un lliri á qui un noy entramaliat trenca la tija.

Donya Pepeta entrá á las horas, y al veure á la noya desmayada y aprop d' ella á son fill, quedá sens saber lo que li passava.

—Qué te? que li has fet? digué al Enrich iracunda y encesa.

—Jo; res, mamá... tocava al piano y s' ha quedat desmayada; digué tot atzarat aquest.

—Pero be li haurás dit alguna cosa ó altre?...

—No res... anavam á parlar de que 'm casava y ha caygut.

Donya Pepeta llensá un gran sospir de satisfacció: havia comprés.

—Vésten, home, vésten; no veus que baix á descordarla? digué sens ferho, atrafegada, y ventantla mentres li aguantava 'l cap.

L' Enrich se mirá á sa mare ab una d' aquellas miradas que 's veu clarament que no comprenen y abandoná la sala.

A favor d' un bon número d' aspiracions d' aygua de Colonia, y de ruixarli la cara ab aygua freda, la Doloretas aná deixondintse.

—Ahont soch? fòu sa primera paraula, com sol ser la de tòthom qu' ha perdut la conciencia de son estat d' una manera brusca; mes als pochs moments—segurament al tornarli la memoria—me 'n vuy anar, afegi.

—Pero ahont anirá aixís, criatura; feu donya Pepeta.

—A casa.

—Be; de primer refasses una miqueta... Pendrá alguna cosa... vol caldo?

—No, no; res, gracias. Me 'n vuy anar; y s' aixecá á cercar lo mocadó gran qu' hi havia estes al demunt d' una cadira.

—Pero, dona, al menos esperis un xiquet.

—No, no; desseguida.

—Be; donchs l' acompanyará la cambrera; afegí donya Pepeta veyent que no volia cedir. Marieta! Marieta! posis lo mocadó.

La Doloretas al arribar á casa seva, seguia groga com la cera. Contà lo del desmay la cambrera y la pobre senyora Paula la feu ficar al llit.

Las horas d' aquella nit s' anaren escorrent una derre-
ra l' altre indiferents, iguals, pausadas, sens que portes-
sen cap consol á l' esprit eczaltat de la Doloretas. Febro-
senca y nerviosa passejava 'l llit batentli 'ls polsos, y
sentint un devassell d' ideyas totas tristas, esgarrifosas y
desesperants. Tant aviat judicava al Enrich incapás d' en-
tendre tota la pulcritut de son amor; com li semblava qu'
era ella qui solsament tenia la culpa de lo que li passava,
pera haver notrit y deixat creixe un amor tan impossible.
Despres era la seva mare á qui culpava, perque veyent
son indiferentisme per en Pepet, no havia sapigut enten-
dre haverhi una causa, cercarla, y un cop trobada, pri-
varla de tornar mes á casa Arbos; y fins culpava al pobre
Pepet, perque no havia sapigut guanyarli mes habilment
lo cor, distreyentla d' una passió qu' alashoras judicava
disbaratada; pero la figura que sobre tot destacaxa en sas
divagacions era la de donya Pepeta. Ella no sabia perque
pero sentia en contra d' aquella senyora una repulsió ins-
tintiva. Li semblava impossible qu' hagues pogut admi-
rar may res sortit d' ella, la trobava orgullosa, altiva y
avassalladora, sentint recansa dels favors que li hagues
pogut fer; pero mes, sobre tot, sentintne per sa última
debilitat, de la que en la seva intuició de dona, creya que
donya Pepeta n' havia entés clarament la causa. Aixís ne-
guitosa é insomne passá la nit y solsament tornarenli un
xich de sa perduda calma, las primeras lluhentors de la
matinada.

Aquell dia apesar d' esse dels primers del Abril, se
presentá fosch, plujós y fret com si fos l' adeu del ivern.
D' en tant en tant los núvols peresosos que tapavan lo cel,
deixavan anar una ratxada de pluja copiosa y rápida qu'
un vent glassat y encarcarador arremolinava de gayrell,
fujetejant las parets de las casas; cap al tart comensá es-
bargirse la nuvolada, deixant veure per entremitj de sos
esquinsos, ulladas d' un blau intens, pero 'l vent s' accen-
tuá humit y fret, aixecant l' aygua dels carrers pera dei-
xarla caure en argilench ruixat.

En tot lo dia la Doloretas no havia sortit de casa, retentintla sa mare ab lo pretest del desmay del dia anterior. Del combat de la nit no 'n quedava altre senyal que una grogor mes verda y un enllanguiment pesat que rodejava sos ulls ab un círcol negrench.

Dels rellotges de las parroquias caigueren sis batalladas, vibrant per l' espay foscas y apagadas com si 'ls fos difícil de traspasar aquella atmósfera humida, y llavors no fou possible detenir á la Doloretas á casa seva. Debadas sa mare li feu veure lo perillosa que li seria l' humitat, despres del atach del dia anterior y de la travallosa nit qu' havia passat; donant per excusa qu' havia de veure á una de sas parroquianas se 'n aná, vulgas no vulgas. L' Enrich se casava aquella nit en lo convent de l' Ensenyansa, ab quals monjas tenia gran amistat donya Pepeta, y com no havia d' anarhi?

Topant ab un y ab altre quan li venian al pas, caminant depressa y maquinalment, erborada pel foch de sos sentiments exacervats per las circumstancias, la Doloretas l' emprengué cap á l' iglesia de l' Ensenyansa. Lo vent que 's deixava sentir bastant fort pels carrers de la ciutat vella, invadia potent y xiulador las amplas y espayosas vias del ensanxe, fent flamejar ab espetech lo vestit de la Doloretas que se 'l tenia d' arreplegar tot sovint. Ni ab aquellas alenadas fortas y bronzidoras, n' hi havia prou pera minvar l' ardencia que bullia dins d' aquell cap coronat de cabells castanys.

Lo vent fort de tot lo dia havia anat arrambant los núvols demunt de St. Pere Martir que s' hi agombolavan ab lluhentors perlinas de ribets rosats. En aquella hora tarda, pel carrer d' Arago hi passavan escassas personas caminant depressa, de lo que no se 'n adonava la Doloretas aturada al devant de la reixa de l' Ensenyansa, cridant l' atenció del municipal de punt qu' embolicat en lo groixut capot blau 's passejava per aquell tros de carrer ab pas pausat, tant aviat aturantse com tornant á caminar, pera enganyar lo fret que 'l invadia. La primera fosca de

la nit s' anava estenent per tot, los núvols tornavan cada cop mes grisos y 'l vent s' accentuá mes. Los fanals de gas comensaren á encendre 's per l' altre part del carrer acostantse d' un en un á doble filera, com si naixés de la fosca una fantástica professó de fochs follets. Per la part de la porteria del convent se senti soroll de claus; l' alt y escardalench comprador de las monjas vingué á obrir lo reixat, mirant despres d'obert á banda y banda del carrer, y obrí per últim la porta de l' iglesia endinzantse en la foscuria. Al lluny se sentí al rodar d' una munió de cotxes. La Doloretas se ficá á l' iglesia amagantse en lo fons d' una capella.

Dins de l' iglesia sols estava encesa la credensa del altar major, cual ciris espaternegavan ab remor solitaria y trista, deixant tota la nau del temple confosa en las mes complertas tenebras. Pels rosetons de vidres pintats entrava no llum, sino una certa celistia de tons obscurs que feya encar molt mes fosca la llargaria de las parets. Tant sols en l' altar-major pera mes grant contrast, la llum s' esplayava bellugosa y alegre llepant ab lluhentors movedissas los daurats y policromats del Sagrari. D' en tant en tant una ventada feya tremolar dins dels marchs de plom los vidres dels finestrals y pampelluguejar los ciris del altar, mentres se sentia 'l bronzit del llevant incansable, fuetejant á banda de fora arbres y parets y rebtent las persianas que grinyolavan doblegantse per las frontissas rovelladas.

La santa y parsimoniosa quietut del temple fou á poch interrompuda pel trepig d' una munió de peus, en tant que se sentia á fora rodar de cotxes y tancar portellas.

De prompte una glopada de gent comensá á vellugarse per la part del portal invadint l' iglesia cap á la claror ab las mil remors de la multitud, sentintse brugit de veus baixas parlant á l' hora, refrech de sederias y grinyols de enxaroladas botas. Mes á la llum se comensá á veure 'l blanch de las camisas dels homes, contrastant ab lo negre del frach. Riolers, ab lo gavan demunt del bras, vellugavan per entre las senyoras que 'ls aufegavan en un mar

de seda, blondas, valenciennes é inglaterra. Los brillants lluhian ab tots los cambians del prisma; las plomas blandrejavan ab mohiments ondulants y capritxosos; graciosas garlandas de flors queyan elegants y ben colocadas fent resaltar lo brill d' uns cabells negres ó 'ls reflats dau-rats d' una espléndida cabellera rossa. Los últims entren los nuvis, vestida ella de blanch, pudorosa y afectada; ell indiferent, de bon ayre, test lo cap y 'l romris en los llavis.

Al últim sortint de la sagristia ab sobre-pellis y estola, aparegué 'l sacerdot precedit de dos escolans alegres y gentils, y baixant per las gradas del altar s' encará ab los nuvis. La Filomena esgroguehit lo rostre, tenia 'l cap baix; l' Enrich passejá una mirada per la moltitut.

Lo sacerdot obrí 'l llibre del ritoal y las testas de tots los concurrents s' agroparen, sentintse un barboteig subtil y un trepig confós. Las noyas—qu' eran las de mes á la vora—allargant sos capets de rostres vius y cabells rosos, negres ó castanys, semblavan, entre 'l enfech de puntas que voltava son coll, la gloria d' un quadro barroch.

La Doloretas encesa de cara, seca la boca y ab ulls vidriosos, mirava desde 'l seu recó la cerimonia. Un pilot de gent que se li havia posat al devant no li deixava veure als nuvis, y seguint pel llarch de las parets s' hi aná atansant d' en mica en mica, fins á arrambarse á un munt de personas desconegudas que se la miravan sens qu' ella se 'n adonés; hi era una nota discordant.

Las donas tant ricament vestidas se la miravan ab orgull; los homes..... se la miravan.

Quan á la pregunta del sacerdot sentí respondre 'l «sí» clar y vibrant del Enrich, del fons del seu pit llensá un ay tremolench y apagat que no arribá á eixir fora dels llavis, portantse maquinalment la má al front com si volgués treure lo pes intern d' un pensament: las camas no la sostenian, y entrebancantse, se 'n aná á asseure's en una cadira. La llum li feya mal y 's portá las mans á la

cara, tapantse 'ls ulls. Los polsos li batian fentla sotregar tota.

Llavors ja no sabia ehont era: bé prou tancava 'ls ulls y s' hi apretava las mans, pero una llarga professó li passava sempre pel devant esmonyintse terrorífica y disforme. Passava donya Pepeta altiva, desdenyosa, freda, mirantla ab mala intenció y rialla burleta, y encar que caminava muda y rigida, prou veyia ella com se burlava de sa pobresa y de sas elevadas pretensions !Y aquella figura, tot fent ganyotas, s' engrandia fins ocupar tot l' espay, pera anar á confondre's en l' oscuritat, caminant sens mohiments y deixant pas á unas altres figuras de primer informes y nuvolosas, qu' al pendre consistencia se semblavan cada cop mes á l' Enrich portant del bras á sa muller; y 'ls veyia la Doloretas festejantse, mimantse, enamorantse ab la mirada, ab l' actitud, ab tot; mentres qu' al passar pel devant d' ella se la miravan ab indiferencia, ab desdeny; y si aquestas figuras se confonian y apagavan despres en l' oscuritat del fons, era pera deixar son lloch al fantasma de 'n Pepet que caminava llastimosament trist, neguitós y melancólich, dihent ben clar la tristesa que li vessava pels ulls, la fonda pena que son pit cobava! Pera major torment sos ulls frisosos se dirigian á la cusidora suplicadissos, enamorats, y aquest amor qu' ella no podia correspondre l' omplia d' un neguit nerviós, inmens, aclaparador que li esquinsava las entranyas. Després las figuras totas anavan altre cop sortint de la penumbra bojas, dislocadas, capritxosas; engroixintse y aprimantse, allargantse y encongintse, y avansavan en renglera com si se li volguessen tirar al demunt, engolirla, aniquilarla; y ballavan al entorn seu una sardana fantástica, arrebatada, plena de mohiments impossibles y de xisclets esglayadors que no se sentian; després tot aixó s' amagava pera tornar á neixe de nou y desapareixe cent vegadas, sempre ab formas novas, mes descabelladas, mes desenfrenadas, mes impossibles.

De prompte y quan semblava que 'l fantasma de donya

Pepeta inmensament gran avansava pera engolirla, sentí com un colp de massa que li partís l' espatlla, sacudintla un estremeixement inmens y obrí 'ls ulls...

Un home sech y escardalench—aquell qu' obrí la porta de l' iglesia—estava dret al peu de la cadira ab un manyoch de claus en la má, mirantla tot atzorat.

—Que hi ha?... que vol? digueli la Doloretas ab la vista dilatada.

—No, no; no res; si te alguna cosa vinga á la porteria...

—Jo!... perque?

—Com qu' al tocarla ha fet aquell xisclet.

—No, no; ja surto; digué la Doloretas mitj tornant ensopida á la conciencia de son estat.

L' iglesia estava completament vuyda. S' arreplegá 'l mocadó gran demunt de las espatllas, feu estat d' aixecarse, y quedá de la mateixa manera.

Lo pobre home estava plantat, mes veyent que no 's movia;

—Vol fer lo favor?... digué senyalant ab l' altre má 'l manyoch de claus que mitj aixecá.

La Doloretas se 'l mirá com si no 'l entengués, sos ulls donaren una volta per l' iglesia y l' emprengué cap á la porta, sens dir una paraula.

Lo comprador, fora ella, aná pausadament á tancar la porta y al veurela carrer avall, caminant á tota pressa;

—Pobreta! digué, tant jove y boja!

FRANCESCH DE BOTER.

LO PENITENT DE MONSENY.

II.

ADMIRATS restaren nostres tres companys de la relació que de son primer amor los feu aquell solitari misteriós que axis fugia de la gent com los acullia en sa rústega cabanya ab tanta amabilitat com podia ferho lo mes polítich artesá.

Ja las sombras de la nit baixavan á tota pressa dels pichs de las montanyas de Santa Fé y de las Agudas, quan encara estava concentrat nostre Penitent; la lluna penjada com una llantia en mitj del firmament il·lumina-va las planas de Vich y de Girona; solzament algun udol de famélich llop, y lo rich-rich dels grills y 'l xirrich de las cigalas interrompian aquella vasta soletat poetisada fins á cert punt per nostres estudiants, que sortits de la retórica sabian trauren partit de la situació estranya á que 'ls havia coi-locat l' ignorancia de aquellas tasqueras que per primera volta visitavan.

Doná 'l Solitari un gran sospir y retornant en sí, continuá sa relació d' aquesta manera:

«Agegut en lo llit del dolor sentia las més grans penas y mon cor lo més dolorós sentiment. Lo continuat cridar á Mariagna y las paraulas que en mon continuat deliri pronunciava feren conceixer á mon pare la extensió d' un amor que solzament havia imaginat. ¡Quantas vegadas assentat á la vora de mon llit procurava calmar ma agitació ab consells saludables!

—L' amor, fill meu, me deya, es un dó del cel que sols se concedeix als cors sensibles, mes, ¡desgraciat del que 's deixa vencer per sos arrebatats! las flors que hermozejarian son front se mustigan y sols las espinas arriban fins al cor! ¡Desgraciat del que 's fia en l' amor! aquesta passió acusa una part mólt petita de nostra vida y ni encara aquesta acostuma fer felissa. A més aixis que 's dissipa, quedem sòls ab lo recort de las debilitats á que 'ns ha conduhit y dels irreparables mals que 'ns ha ocasionat; aixis l' home á qui subjuga una passió, comensa sa via ab la esclavitut y la acaba ab lo remordiment. Ademes, fill meu, tú escullires una nina que no 't convenia, y debia succehirte lo mateix que al corp de la fábula..... Es necessari que l' oblidis, tal volta una altre de ton bras omplirá ton cor. ¡Esforsos vans! lo pensament de no tornar á veurer á Mariagna me causava un dolor tan gran que no 'l podia veurer y m' agitava com un boig que en mitx de sa bogeria creu poder lluytar contra la ma de ferro del destí.

—¡Ay fill meu! me deya altres voltas pera alhagar mon amor propi, ¡quant he perdut en tú! ¡Quantas virtuts esperava de ton cor noble y generós! Una passió fatal las ha destruidas totas y no trobo en tú sino la sombra de lo que eras. ¡Quina mudansa tan radical en tant poch temps! La teva cara está desfigurada com lo teu esperit, tas faccions en las que s' hi veyá pintada l' alegría, se troban desfiguradas per lo dolor; tos ulls enfonsats y fòscos no s' animan sino al ohir lo nom de la que estimas y á la que es necessari renunciar y oblidar.

—Pare, jo renuncio á Mariagna, porque lo destí s' hi oposa, mes oblidarla!.... ¡jamay!

Havian passat dos mesos y s' anava restablint ma salut y tranquil·tat, quan una enfermetat grave y per demes aguda causá la mort á mon pare. Lo primer dia que sortí de casa fou per acompanyar son cadáver á la fossa.

No pretench fervos la pintura d' un jove que en sos 21 anys se veu entregat á ell mateix. No tenia pares, amichs ni protectors. La fortuna de mos antepassats escassejava per viure y m' era necessari pendre una determinació. La honradés de mos avis y ma bona conducta, á mes d' alguns anys de carrera literaria, tal volta m' haurian proporcionat algun destí lucratiu, mes era menester que ho demanés y adulés, y havia jurat no valdrem d' un medi tan poch noble y mesquí.

Lo temps no 'm permet fervos una pintura d' aquesta deshonra de la humanitat que 'ns obliga á incensar y humiliarnos devant de personas, tal volta ignorantas, que pensan fer massa en favor nostre si 's dignan escoltar las necessitats de sos semblants. No obstant mas ideas, mudí d' intent: vas demanar, vas manifestar mos desitjos de treballar y vas esser despedit, quasi burlat en mas pretensions honradas y posposat á altres de duptosos antecedents.

Aquesta manera de obrar d' algunas personas y sa poca justicia en lo verdader mérit, me féu veure á la rassa humana baix un prisma mólt diferent del que fins alashoras m' havia agradat tant. Vas descobrir diferents vicis ahont sols havia cregut virtuts, y en qualsevol costat que 'm girés lo dissimulo, la injusticia, la falsetat y l' ingrati·tut que per tot arreu ovirava, feyan creixer mon horror á la societat, y com lo missantrop Hassem desitjava sepultarme en un desert y vegetar allí com los arbres de la boscuria.

Arribá á serme tan odiosa la vista dels homens que passava dias enters sense comunicarme, mes també vaig conèixer que era necessari un amich. ¡Si jo hagués tingut un amich! hauria passat ab ell y m' hauria alleugerit lo pes de mos sufriments, mes aquest nom, *amistat*, havia de esser pera mí tan fatal com aquest altre, *amor*. Molts m' havian

dit; jo 't vull, jo t' estimo, mes ¡ay del jove que creu ab las apariencias afalagadoras! L' experiència vos ensenyará de sobras que la major part dels amichs abrigan un cor doble y que n' hi ha poch que sa amistat siga desinteressada.

Mentres aquesta situació tan penosa atormentava mon esperit, Madrid proclamá per rey al príncep d' Anjou y 'ls catalans acabavan d' aixecar l' estandart de l' independència, proclamant al Arxiduch. Ocasión propícia per un jove de ma posició. Desde llavors sols vaig somniar combats, y mon bras se cansava de matar y ferir á mos semblants, satisfent ma venjansa contra la rassa per mí aborrida dels homens. Aquestos somnis exaltaren ma fantasía y 'm feren determinar á seguir la carrera de las armas.

Sortí de ma població tot content y ufá per l' esforç que havia lograt ferme, no despedintme de Mariagna, y 'm vaig encaminar á Barcelona. Me passejava una vesprada per la muralla de terra prop del bastió de Santa Clara, quan de sopte se 'm presenta mon ídol, l' imán que atreya mon cor..... Mariagna.

—Joanet, me digué, ¿cóm esteu tan cambiat? ¿perqué fa tant temps que no vos he vist?

—Molt mes trigaréu á veurem.

—¿Ahont aneu?

—A allistarme á las banderas del Archiduch. Tinch sols 21 anys y ja estich cansat de viure. Quant un sent solzament las cárregas de la vida vol llansar lo inútil pès de la existencia; la religió nos prohibeix lo suicidi, anem donchs á morir en las batallas, mes avans sacrifiquem á alguns de aquestos que anomenan homens.

—¡Desgraciat! vas á vessar la sanch de tos germans. Si en las banderas de Feliph veus á algun de tos amichs sacrificat á ton furor, traspassa un cor que tal volta bategava per tu! Jo demanaré al cel que en mitx de ton deliri 't guardi, que 't curi ton arrebat y 't concedesca la felicitat.

—¿Es á dir que tu m' estimas? ¿tu desitjas ma felicitat? No veus que aquesta no existeix per mi sino á ton costat?

Joanet esser felís sens Mariagna?... aixó es impossible...

—Lo sentiment extravia la rahó: encara hi ha remey, se que has petit molt per mi y t' amo. Reportat en las batallas, guanya nom y...

—Prou. No vulgas despertar mas esperansas: mon cor sumergit en la pena y agoviat per lo dolor no pot suportarlas. Los ulls avesats á la foscó no poden rebre sens sufrir la claretat del sol que 'ls il-lumina. ¿Qué puch esperar del esdevenidor? Plors ayr, sufriments avuy y demá... desenganys.

—Ma mare...

Senyors, ans de concloure la relació d' aquesta escena, es precís os fasseu cárrech de ma situació. Lo sol s' havia amagat darrera del Tibidabo, mes il-luminava encara alguns nuvols que reflectian son color de grana sobre nosaltres: la vesprada era calmosa: solzament un suau oreig movia los cabells de Mariagna, que ruborisada per mas paraulas y accions era mes bella y encisadora. Lo soroll del próxim barri de la Ribera anava apagantse y fent lloch al silenci y á la calma; la estrella del amor ó del dia brillava sobre nostre cap y la llum naixent comensava á esparramar sos raigs de plata sobre los campanars de la gran ciutat, avuy dia malastruga.

En aquella hora misteriosa en que tot respirava poesia; en que afalagava mon oido alguna paraula d' amor y d' esperansa, sortida de la boca per mi mes preuhada, se despertá de sopte ma passió endormida, s' exaltá ma imaginació y en un rapte de bojería vas interrómpreia.

—Abandona á una mare que vol ferte desgraciada, no volent deixarte seguir los impulsos de ton cor. Tu 'm compadeixes, encara mes, tu m' estimas: resolte, donchs, á seguir la sort d' un jove que tot ho sacrificará á ton carinyo. Anemsen rodant de pais en pais, de soletat en soletat, jo seré ta guia, ta companya, ta mateixa mare...

No sé ab quinas maneras acompanyaría mas paraulas, que obligaren á la espahordida Mariagna á llansarse als brassos de sa criada; mes jo inconscient continuí.

—Si Mariagna, mon bé, mon idol; en lo mes retirat d'una boscuria, separats dels homens y oblidats del univers aixecarem una cabanya al amor y passarem nostres dias consagrats á la felicitat. Nos esperan ja las selvas, ¿que 't fa por lo desert? Jo seré ta guarda, ¿tems estar sola? tindrás allá un aymador...; mon cor.

—¡Joanet, per Deu...!

—Me sembla que reclós en tos brassos sento las cantarelles del rossinyol que canta trovas d'amor, mentres sa esposa abruga ab sas alas á sos fillets acabats de naixer. La lluna il-luminantnos de nit tindrà enveja de nostres plahers. Mariagna ¿no respons?—Joanet, m'espantan... tas paraulas...

—Son las d'una passió ardenta, son las flamaradas d'una passió que tu sola pots apagar. ¿Veus la lluna que escampa sobre del mar rius de plata? Aquella broma l'ha amagada per un instant, mes ella la ha vensuda y se'ns presenta ara ab tota sa esplendidesa, aixís será nostre pervindre. Tems los obstacles?... mon bras...

—Prou, tu deliras y m'espantas... ¿Vols que abandoni á ma mare? jamay, sigas valent, guanya nom y ma mare 't donará la meva ma. Adeu.

Absort ab aquestas paraulas de Mariagna, vaig quedar com boig; al reparar que estava sol, Mariagna estava ja dins Barcelona.

III

Un tant difícil era l'escullir un capitá á fí de que la elecció fos la mes acertada, no per la falla de quefes bons, pus n'hi havia de sobras, sino al contrari per sa abundó y per las recomendacions de llealtat ó valentía que 'ls acompanyavan. Jo 'm vas decidir per Villaroél.

Ab il-lusió y afany de gloria havia aquest abressat la causa dels catalans: afortunat en sas empresas guerreras era entussiasta per las aventuras: los perills avivavan son geni y aumentavan sa destresa per evitarlos. Respirava

sa ànima independència y per ella se proposà lluytar ab valentia y li feya confiar en la victòria la estrella de son sí, que semblava resplandir en lo cel de las accions nobles y coronadas per la fortuna: aquest capdill, com he dit, fou al que elegí per combatre en las banderas de Càrles.

Sortírem de Catalunya ab un exèrcit lluhit de alemanys, inglesos y catalans á las ordres del general Stanemberg. Arribarem prop de Saragossa hont nos atrapá Felip y 'ns presentá la batalla. Hauria sigut duptosa la victòria si la pericia del general y 'ls esforços de Villaroél no haguessen posat en desorde l' ala esquerra del exèrcit enemich. Stanemberg la derrotá y 'ls catalans nos tirárem sobre las guardias espanyolas y las obligárem á retirar.

No cal que vos digui que lluytava com un desesperat que volia satisfer matant sa set de venjansa. Villaroél 'm distingí entre 'ls demés combatents y m' elegí per company de son fill, que, com jo, conmensava la carrera de las armas.

No gastavam lo temps sitiant plassas, y aixis arribarem luego á Madrid, que nos rebé com enemichs: estavan deserts los carrers y tancadas las portas. Deixarem prompte tan odiada vila. Càrles seguí lo camí de Barcelona, Stanemberg y Villaroél lo de Saragossa á petites jornadas per falta de queviures.

Nostras armas per tot victoriosas semblava que afiansavan la corona en lo cap de Càrles, mes los aconteixements de la guerra son tan incerts y mudables com las promesas dels homens.

Teníam en Brihuega vuit batallons y altres tants esquadrons inglesos, quan Felip concebí lo projecte arriscat d' atacarlos en sas propias trinxeras, ans de que nosaltres poguessem arribar pera socorrels. Los oficials veterans tingueren per impossible aquest cop, mes Felip pensá de diferenta manera y atacá. La artillería obrí diferents bretxas y á pesar del foch contínuo dels sitiats, s' apoderá de las murallas de la vila espasa en má. Los inglesos s' atrinxeraren per los carrers y per las casas, mes perseguits

y apretats per tots costats, se vegeren en la necessitat de rendirse presoners de guerra ab lo seu general Stanope.

Creyam arribar á temps pera auxiliarlos quan trobarem á Felip que 'ns esperava en los caps de Villaviciosa.

No vull, senyors, recordarlos aquest dia d'horror en que la sanch de tres mil combatents assegurá la corona en lo cap de Felip. Derrotats los alemanys, fou posada en desorde l'ala esquerra de nostre exércit; solzament lo valor de Villaroél y valentía dels catalans pogué allargar la batalla fins á la nit. Tinguí la sort de salvar la vida á mon company d'armas, que desde llavors me tractá ab la major confiança, manifestantme los secrets més recóndits de son cor.»

IV

«¿Per qué havem d'esser anomenats rebeldes los catalans? ¿Per qué 'ls historiadors nos han de prodigar los calificatius mes deshonrosos á nostre valor? ¿Per qué hem de veure cremats nostres furs per las mans del butxí? ¿Per qué hem de veure com van desapareixent una á una nostras glorias, nostras conquestas, las flors de nostra comtal corona? Permeteu, senyors, aquest desahogo á mon cor nafrat per los recorts d'una lluyta estéril y fins depressiva per nostra honra y valentía. Si Cárles, á qui podem anomenar ingrát, ja que'ns abandoná, hagués pujat al soli hont está assentat En Felip, s'hagueran tributat mil llaors y alabansas als fills de Catalunya. La fortuna no ajuda sos esforços y 'l nom dels valents está escrit en lo llibre del oprobí.

Fransa, Inglaterra y Holanda havian regonegut en va per rey á Felip, despres del tractat de Utrech. Barcelona havia rebut dintre sas murallas al Arxiduch: li havia jurat fidelitat y 'ls catalans som constants en las promesas. Felip arriba á Catalunya ab un exércit de vint mil homens y publica una amnistía á favor dels vigatans ó partidaris de Cárles, mes sense resultat y sitia á Barcelona.

Aquí comença la segona època de ma existència, fins llavors havia sigut un mer soldat, mes ara entusiasmada per la causa catalana y amich de Villaroél m' havian donat lo mando d' una companyia de granaders dels que era coronel lo jove Villaroél.

Feya dos mesos que las tropas de Felip anavan perdent las esperansas de conquistar la ciutat ab tentativas inútils, quan determinaren guanyarla per assalt... Lo bastió de Santa Clara no pot resistir lo terrible atac; morenos defensors y tremola sobre sas runas una bandera que no es la dels independents. Castellans y francesos s' apinyan tots en un temps sobre la muralla tota emboyrada ab lo fum de la pólvora y no veuen als barcelonins que refets de la primera embestida cauhen sobre 'ls butiflers y 'ls soldats de Berwich que á son torn son destrossats, mes ne venen de nous y la lluyta s' anima, y 'l furor creix y la matansa es horrorosa; los agonisants gemegan baix lo pes dels combatents; la artillería ha parat son infernal soroll; las espasas saltan á trossos, las bayonetas se doblegan y la sanch cau á doll en lo fosso, essent apagat son remor per la cridoria de rabia y desesperació dels combatents.

Guanya finalment al valor lo número; lo Conceller en cap lo bon patrici En Rafel de Casanova cau abraçat ab la bandera y ab ell los defensors del bastió...

Villaroél seguit de alguns granaders se presenta en lo combat, sa cara está tranquila, mes sa espasa es un llamp, y 'l huracá es menys temible per la forsa de son bras.»

Al recordar aquesta escena, las faccions de nostre Solitari se animaren: los ulls sortian de sas órbitas, manifestant en sos gestos y moviments la gran agitació que s' apoderá de son esperit, la que anava en augment á proporció que anava continuant sa relació.

«En va los francesos y castellans lluytavan com á lleons, ningu podia resistir á Villaroél. Mil valents que plens de gloria havian salvat sas vidas en los combats ja no veurán mes sas banderas desplegadas y triunfadoras als peus de sos soberans.

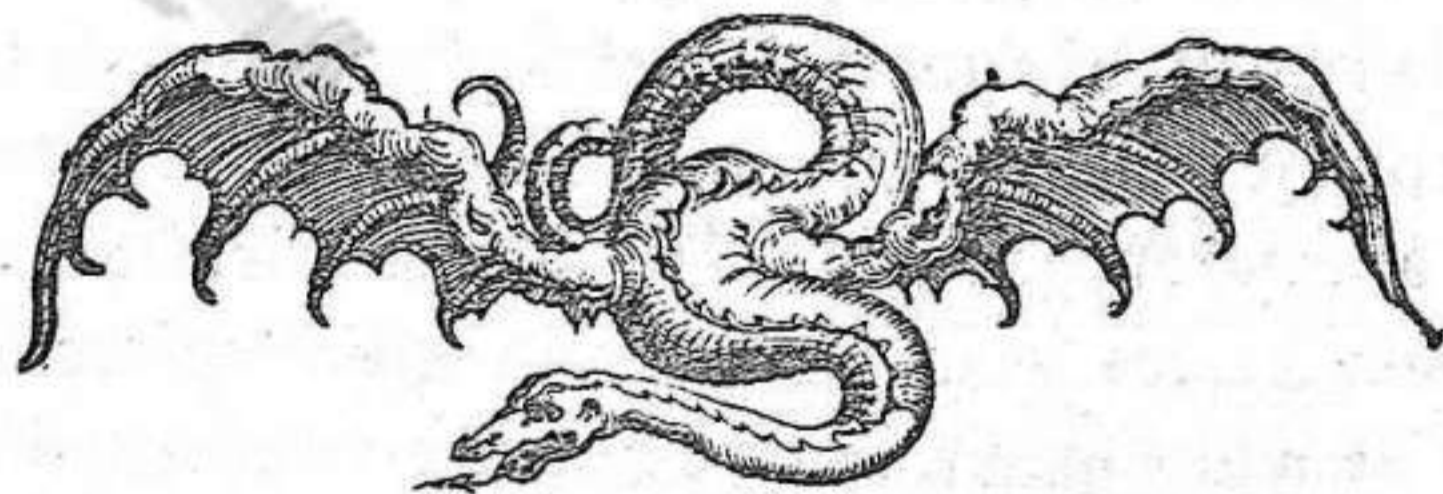
Comensa á infundir espant la bravura del héroe. Los castellans que 'l coneixen per haverlo vist en la batalla de Saragossa fugen espantats; en va vol detenirlos l' esforsat Asleff, puig se veu obligat á recular arrastrat per la corrent dels fugitius. ¡Pobres! fugen la mort dels héroes y cegos saltan al fosso y troban la mort dels cobarts.

Sobre un piló de cadavres está en peu un guerrer: sa espasa raja sanch y está tranquil. Obra seva es la defensa del bastió y son interior es la mateixa indeferència. Es Villaroél. Sembla l' ángel del estermini sobre la montanya de las destruccions. Acaba de derrotar á sos enemichs de Villaviciosa, mes ¿está content?

Que 'm fa, me deya després á solas, que la victoria me concedesca sos favors, y que mil veus me proclamín vencedor; mon cor es insensible als encants y llorers de la victoria; altres afectes mes tendres fan pulpitar mon cor que miras espurnat de sanch y com insensible. Joanet, necessito desfogar mon pit; ets amich meu, conech que ets discret y que no faltarás á ma confiança. T' obriré mon cor y estich segur de que 'm compadirás.»

JOAQUIM SALARICH.

(Acabarà.)

LA DIADA DE SANT PERE¹

A y diada de Sant Pere,
diada del meu Patró!
cada any, quan ta festa arriba,
sento esbategar mon cor.

Cada any, quan ta festa arriba,
jo 'm pregunto, concirós,
si haig de romandre en la terra
sense ditxa ni consol.

Mes ¡ay! encar' que pregunto
qui me responga no trob'
y ab l' esment de mon passat
oblid' l' esdevenidor.

¿Hont son los jorns en que, alegre,
ensemps ab altres minyons,
per los carrers de la vila
saltava del Sant los fochs?

Per la montanya cullíam
de malva y ginesta poms,
cercant la bona-ventura
tan bon punt sortía 'l sol.

¹ La sentida y bella poesía que tenim lo major gust en publicar, fou escrita per son autor á la edat de 16 anys. Creyem que 'ls lectors hi trobarán. al igual que nosaltres, un com amarch pressentiment de la desgracia tremenda que avuy té allunyat del mon al desventurat escriptor. Ab la publicació en LA RENAISSANCE de una poesia tan plena de dolorosa actualitat, desitjem significar nostre viu afecte y nostra compassió al amich, qual immediata curació anhelem, y nostres sentiments de respectuosa consideració á sa atribulada familia.

¡Bona ventura m' han dada
les penes y la dissort,
y del foch que ara m' abrusa
no podré lliurarme jo.

¡Oh Dèu! ¿per qué en aquest buyt
hem de rodar sens repós,
cada any trobant cent pesars,
cada any perdent un amor?

Dels amichs qu' en ma infantesa
córrer veyá al meu entorn
¡quánts y quánts avuy reposan
ab la fredor de la mort!

Ja no-ohiré en ma diada
de ses veus lo dolç ressó;
ja no passarém la estona
ab alegríes y jochs.

¡Quí pogués cap ells fer vía
y ensemps celebrar eix jorn
afalegats per los ángels
prop lo seti del Senyor;

Contemprar com l' environa
aquell séquit gloriós
de confessors y de mártirs
portant coronas de llors!

Y aquell temps que may acaba
y aquella llum que may mor...
¡ay ánima, ánima meva
quin anyorament tant fort!

¿No ha sonat encara l' hora
de reveure als companyons?...
Sant Patró, donáume forses,
si haig de romandre en lo món!

PERE NANOT-RENART.

Diada de S. Pere del any 1865.

LAS DUAS ARPAS.

A ma volguda amiga y distingida arpista Maria Raventós.

No vinch á cantar trovas al peu de ta reixeta
Nni menys de ta bellesa las gracias ponderar,
tant sols avuy te cerca lo téu amich pöeta
perque al só de ton arpa la meua vol cantar.

Aixis, remou sas cordas alsant ta fantasía
damunt la volta blava que iguala tots los sers,
d' allí recull las notas que sembran l' armonía
per sobre aquest pentágrama que gronxa al univers.

Esmenta 'ls acorts dolsos, las celestials canturias
que 'ls ángels, ab sas alas de vori, nacre y or,
recullen de la terra per' dú 'ls á voladurias
damunt emporprats núvols al trono del Senyor.

Jo 't vull mirar ardida cercantne la bellesa
que, gala del Altíssim, Natura va escampar,
rublint tot l' espay ample de mons que sa grandesa
los homes de la terra no 's cansan de admirar.

Enllassa al tó de l' arpa que los téus dits puntejan
la célica armonía que llensan al matí
las aus quan pe 'l ramatje del bosch saltironejan
y 'ls aires quan saludan al sol que vol sortí.

Trasportam ab tas notas del riu á las voradas
'hont l' aigua joguineja per rocas y esbarsers;
jo vull dormí en la molsa que ombrejan las arcadas
de salzers y pollancre, de rosas y aromers.

Brunzeix al vent sas cordas, fesme sentir á l' hora
ramors de l' alta serra y aromas del jardí,
recordam la cigala que canta ensopidora
ab los perfums del lleri, clavell y gessamí.

Tramet las armonias suaues de dintre 'l temple
lo chor de Sants y Verges llöant al Infinit,
y si de cants seráfichs volgueses un exemple
recull las dolsas queixas de l' arpa de David.

Segueix ab nostres avis los fets de Grecia y Roma,
per occident admirals cercant un mon en flor,
enlayra la caiguda del cetre de Mahoma
al buf dels que guiava la Creu del Redemptor.

Del bronze y de la pedra recull sas notas dolsas,
los fets de nostras armas, lo clam de nostres reys,
y quan aixó accompanyis al instrument que polsas
recorda que eixa terra pel mon donava lleys.

Retreu de nostres héroes l' aplech de llurs conquistas,
la veu de nostres poetas per totas parts del mon,
aixeca de la tomba lo gran estol de artistas,
coberts per raigs de gloria d' un sol que may se pon.

Exalta aixi ab la teva ma pensa esmortuhida,
don' bellas pinzelladas al caire que mes llú,
bosqueja 'ls fets mes íntims de tot lo que te vida,
ja que per darlos forma ningú pot mes que tú.

¡Oh! si, no pots negarm'ho, tú saps la tendre queixa
que en nits de blanca lluna exhala un cor nafrat,
ja que, més d' una volta pe 'ls ferros de ta reixa
la veu de lays y trovas de amor ha traspasat.

Jo vull que tú 'm recordis que fas per l' estimada
quan l' aire de la platja ton front vé á cariciar,
lo que 't dihuen las onas al ser la capvesprada
quan ja rondinadoras s' ajeuen sobre l' mar.

Y quan dintre l' esglesia reculls ton prech modesta,
y lo que á tas voradas escoltas pe 'l passeig,
y en los salons y teatres en dias de gran festa
quan te proclaman—reyna—los héroes del torneig.

Pren, donchs, l' arpa daurada y adolla ab s' armonía
la meva que no dringa del mon en lo fatich,
que si del trist pöeta no sents un cant, María,
tindrás al menys la pensa del téu millor amich.

Vendrell Abril, 1881.

JOAN RAMON Y SOLER.

UN TRESOR

Labor prima virtus.

*En l' Album de las eminentes Directoras de la Academia de
brodats artistichs, Srtas. Gimpera.*

DE l' aubada de la vida
Den lo falaguer encís,
á sas tendras amiguetas
gentil nina parla aixís:

—¡De cert qu' estich afligida!...
vaig di' á l' ávia 'l mes passat,
essent la mitja finida,
vull una joia escullida
y ¿sabeu que m' ha donat?

Dins una capsia folrada
de satí, lo mes polit,
¡sols una agulla enfilada!
Y tot dantme una besada
eixas paraulas m' ha dit:

—Serva, filleta, eixa agulla,
que si á manejarla aprens,
veurás quantas maravellas
ab sa sola ajuda obtens.

De las mes preuhadas joyas
es aqueixa la millor,
áymala, que 't dono ab ella
un tresor!

Ja en lo cel es la bona ávia,
dona la nina s' es fet,
y diuhen quants la voltejau
mirant son trevall perfet:

—A fé qu' es ditxa completa
los seus brodats contemplar,
¡quina sombra mes ben treta!
¡Quíns relleus! Eixa violeta,
apar que 's pot agafar!

Y los seus quadros en seda
¡quin bon gust en los colors!
En un d' ells hi há una arbreda
que li juro, enrera queda
la paleta dels pintors!—

Com una encesa rosella
la nineta s' ha tornat,
y abaixant los ulls confosa
baix, molt baix, ha mormolat:

—Per tú eixas llohansas sento,
¡ay agulla del meu cor!
Be va dirme l' ávia qu' eras
un tresor!

Per la fera gelosía
sent la nina 'l cor oprés,
y així diu sa pobre mare,
sagellant son front d' un bes:

—Deixa la feyna, ma filla,
qu' ella aumenta ton neguit,
lo plor en tos ulls ne brilla
y sens descansar, perilla
no 'l dongas may á l' oblit.

—Esteu mare, molt errada
y acertat no es lo consell,
sols estant ben enfeynada
estich menys apesarada
y no penso tant ab éll.

Y aixugant de sas parpellas
l' amarguíssim plor ardent,
la feyna en sos dits posantne
ne mormola dolsament:

¡Ay! agulla benehida
fins ets baume per l' amor!
Bé va dirme l' ávia qu' eras
un tresor!

En los ulls de la nineta
ja lo goig torna á brillar,
que á l' hom que son cor adora
d' aqueix modo sent parlar:

—Va naixent encara 'l dia
y ja espòsa t' has llevat;
de cert que 'n tinch gelosía
de ta agulla; n' es follía
que ja 'm té casi enutjat:

—No aixó diguis, que ab sa ajuda
fino, espós, eix vestidet
per nostra filla volguda;
veurás com ton pensar muda
quant lo vegis ja boy fet!

Y aixecant al cel la vista
brollant de goig infinit
diu ab eix amor santíssim
per las mares sols sentit:

—Per mos fillets, ets agulla
brillant sol benefactor
¡Bé va dirme l' ávia qu' eras
un tresor!

Ja espós no té la nineta
cruel li ha arrancat la mort,
y aixis en nit trista exclama
la filleta ab greu dolor:

—Teniu la vista acabada
¡y encar' maretta cosiu!
Mitja nit es ja passada,
mes ab la agulla enfilada
¡ni transcorre 'l temps senti!

—Es filla, que ab sa grandesa
Deu la agulla m' depará,
perque en ma trista viudesa,
fada fos, qu' en sa pobresa
nos donés un tros de pá!

Y de sos ulls aixugantne
lo flor que rajava á dolls,
ab amor besant sa feyna
digué cayent de genolls:

¡Agulla! tu ets per la dona,
lo joyell de més yalor,
per la llar y la familia
¡un tresor!

.....

¡Oh sant, noble trevall! l' humana vista
 ta forsa ben factora,
 veu solament en lo inspirat artista
 ó en quí 'l sabé atresora;
 en l' obrer que la serra ó mall empunya,
 en qui 'l taller maneja,
 en qui sagells en los metalls encunya
 en qui en lo torn torneja;
 en qui acomet dels mars las feras lluytas;
 ó en qui los camps conreua;
 ¡Sols lo treval del home; sols sas cuytas
 lo mon admira y preua!
 Mes ton trevall ¿quí 'l veu mísera dona?
 ¿Quí desde l' infantesa
 tos afanys va seguintne? ¿Qui corona
 ta noble fortaleza?
 ¡Sols Aquell, que al mirarte en l' esclavatje
 opresa y envilida,
 d' una afrentosa mort sofrí l' ultratje
 per deixarte en la terra redimida!

DOLORS MONCERDÁ DE MACIÁ.

A IRLANDA.

Germans, n' ha arribat l' hora, Déu vol resucitarvos
lo crit d' independència per tot ja s' ha sentit;
set sigles d' impropèris, venjansa y sanch demanan,
abaix la tirania, que Déu ho vol aixís.

JOSEPH MASFERRER.

Oh jo't salut Irlanda, nació altiva,
de tas lleys y virtuts enamorada,
amor que regenera y torna en lliures
nacions esclavas.

Tos fills valents per esser grans nasqueren,
corra en sas venas generosa sava;
en só de pau als opressors vols vencer
sinó ab las armas.

Oh si, fás be irlandés; si esclau tens d' esser
primer la mort vinga son bes á darte;
si pá 'l Senyor pels fills te regateja
pensa en la pátria.

Pensa en la pátria que en son dol te crida;
pensa en la pátria avuy desventurada;
vora 'l bressol hont ton fillet s' hi gronxa
posat en guardia.

Guarda ta llar y guardarás la terra
font de noblesas y virtuts sagradas
hont t' enlassares ab ta casta esposa
de tos fills mare.

Recorda de Polònia la sort trista;
 exemple pren del Epiro y Tessàlia;
 recorda que l' Alsàcia y la Lorena
 son tas germanas.

Sigas exemple per lo nostre segle,
 poble viril y com lleó indomable,
 ficsos los ulls en tú, vuy dia tenen
 eixas esclavas.

Recordant lo passat ves al pervindre,
 res no 't deturi qu' es ta causa santa,
 la fé qu' anima y en ton cor alenta
 ha d' ajudarte.

Si 'l torrent opressor que tot s' ho emporta
 arrivés algun jorn á desbordarse,
 fills de la llibertat ab vostres cossos
 heu de fe 'l marje.

Mil voltas lo morir es preferible
 á viure esclau dins sa mateixa pátria,
 y l' erm que vida ab ton trevall li donas
 esser d' un altre.

Adora 'ls héroes qu' á la lluyta 't menan;
 aixecals com á símbol de ta causa,
 y 'l nom de Párnell beneheixlo sempre
 poble d' Irlanda.

Jamay l' agraument es servilisme;
 segueix altiu com sempre sas petjadas;
 als redemptors adoració los tenen
 y á tú no 't manca.

Endevant, donchs, oh poble gran y digne,
 espill de bona íe, valenta rassa,
 vulgas ser lliure, valerós rompente
 jou d' esclavatje.

Un fill de Catalunya te saluda,
 un amant de la Pátria Catalana,
 qual crit será mentres son pit aleni.
 ¡Visca l' Irlanda!

ARTUR GALLARD.

REVISTA LITERARIA.

JUNY.

CALMA complerta 's nota en lo nostre teatro; aquest més sols podem consignar l'estreno en lo Bon Retiro de la comedia en dos actes *A qui busca lo dels altres.....* original del Sr. D. Conrat Colomer, y al Tívoli la sarsuela *Crispi Nynyoli* en vers catalá y música de la ópera *Crispino é la Comare*.

En lo Bon Retiro se 'n anuncian algunas, entre ellas la pessa *Un joch de cartas*.

Finalment á Valencia devia estrenarse lo drama *En les torres de Serrans*.

Durant aquest més s' ha verificat la solemne distribució de premis del certámen celebrat per la societat «Antigua de Pasqua,» «La familiar obrera» de Sans, una de las societats corals euterpenses pendrá part en lo certámen que pera las festas de la Mercé ha anunciat la casa Sellarés; está pròxim á publicarse 'l cartell pera 'l certámen que cada any lo 24 d' Agost celebra l' Ateneo de Sans; s' han designat ja las personas que han de formar lo jurat del certámen que celebrarà l' Ateneo d' Igualada lo dia 25 d' Agost; lo dia 30 de Juny ha finit lo plasso pera la admisió de composicions en lo certámen de Vilanova, y finalment sembla que 'l certámen coral que 'l Sr. Sellarés se proposa celebrar per las firas y festas de la Mercé 's tira endavant, puig dit senyor lo més entrant pensa reunir als directors de las societats corals pera posarse junts d' acort sobre distints punts que han de contribuir á donar mes esplendidesa á la festa.

Han continuat donantse interessants conferencias en algunas societats catalanistas, debent fer especial esment de la Associació d' Excursions Catalana, en la qual s' hi han desenrotllat los següents temas: *Comparació d' algunas lleyis sobre la familia ab las institucions catalanas* per D. Joseph Griera y *Urano y Neptuno, teoria de las mareas y 'ls eclipses, cometes, Llum zodiacal, Estrelles passatjeras etc.*, (Curs públich d' Astronomia) per D. Isidro Martí Turró. En la Associació Musical Catalanista lo soci D. Joaquim M.ª Pera parla sobre 'l tema: *Poesia lírica, consideracions sobre 'l drama musical*.

Finalment en lo Círcol. de la Joventut Mercantil lo president de la Associació Catalanista d' Excursions Científicas parlá sobre la *Importancia mercantil dels dependents de Comers.—Idea del Salari*.

En quant á publicacions se refereix ha sigut casi bé nulo lo moviment catalanista. S' ha aplassat fins á la pròxima tardor la publicació de las obras escullidas del malaguanyat Bartrina; s' anuncia també la publicació de las composicions premiadas y discursos llegits en lo certámen celebrat per la «Antigua de Pasqua.»

La Associació Catalanista d' Excursions científicas ha publicat una *Fulla d' instrucció Arqueològica* que 's distribuirá entre 'ls alcaldes, rectors, mestres y altras personas y Corporacions importants de Catalunya, á fi de que fixada en lloch visible pugua servir d' instrucció perenne al poble, y contribuir á que sian coneguts y conservats los vells monuments que encara 'ns quedan.

Ab sentiment tenim d' anunciar aquest més que lluny d' augmentar los periódichs que en nostra llengua 's publican, n' han desaparegut dos: *La Llumanera* de Nova-York, periódich ilustrat, y lo *Diari Catalá* de aquesta ciutat.

Durant lo més de Juny las societats catalanistas han continuat celebrant vetlladas literarias y musicals ab los que han reunit en sos respectius salons la societat mes escullida. Entre las que han cridat mes la atenció hi ha la celebrada á la memoria del inolvidable Bartrina en l' Ateneo Barcelonés, los del Círcol de la Joventut Mercantil; la celebrada en lo Saló de Cent en obsequi als poetas premiats en lo certámen de la «Antigua de Pasqua» los de la Associació de jóves de Sant Lluís Gonzaga, y altras y altras.

Además lo dia 3 de Juliol lo Centre familiar del Putxet inaugurarà las vetlladas que cada any dona en son elegant y bonich local.

Hem reservat per l' últim donar algunas noticias que interessan directament á tots los amants del renaixement catalá. Varis jóves de la classe obrera de Tarragona han format una societat catalana titulada «L' abella» qual objecte es donar algunas funcions dramáticas y formar una biblioteca pera la instrucció dels mateixos.—A Valencia 's projecta pera durant las firas y festas que 's celebran á últims de Juliol un modest Congrés Arqueològich en lo que hi pendrán part las associacions catalanistas d' excursions d' aquesta ciutat, lo centre del mateix nom, del *Rat-penat* y altras societats que per sos estudis segueixen idéntich camí.—Alguns jóves de bon humor de Tarragona han fundat una societat humorística ab lo títol «Lo saludo» que oferirá premis en los certámens apoyant al mateix temps las festas populars, balls y demás diversions.

No podem deixar de tributar nostre aplauso á tots los qui contribueixen al moviment catalanista; per aixó l' enviem als que en los actes públichs no 's desdenyen de parlar la llengua de sos pares, y á tal propòsit recordem ab plaher que en la gran manifestació proteccionista celebrada 'l dia 26 en aquesta ciutat foren ja molts los que parlaren en catalá.

SUMARI

FRANCESCH DE BOTER. . . .	Doloretas.	201
JOAQUIM SALARICH. . . .	Lo penitent del Montseny. . . .	219
PERE NANOT Y RENART. . . .	La diada de San Pere.	229
JOAN RAMON Y SOLER. . . .	Las duas arpas.	231
DOLORS MONCERDÁ. . . .	Un tresor.	233
ARTUR GALLARD.	A Irlanda.	237
	Revista literaria.	239